

Орозбаева Г.Н.

**АЗЫРКЫ ДИДАКТИКА ЖАНА ЖОЖДОРДО УКУКТУ
ОКУТУУНУН КӨЙГӨЙЛӨРҮ**

Орозбаева Г.Н.

**СОВРЕМЕННАЯ ДИДАКТИКА И ПРОБЛЕМЫ
ИЗУЧЕНИЯ ПРАВА В ВУЗАХ**

G.N. Orozbaeva

**MODERN DIDACTICS AND PROBLEMS OF STUDY
LAW AT THE UNIVERSITIES**

*Эгерде мугалим начар болсо,
эгерде анын жеке билимдери илимдин
өнүгүшүнөн артта калса, анда анын начардыгы өзүнүн
окуучулары аркылуу келечекке өтөт.*

В.А. Сухомлинский

УДК: 378.147/172.8

Бул макалада интерактивдик усулдарды укукту окутууга кантип ыңгайлаштырса болоору каралган.

Негизги сөздөр: *дидактика, методика, доминанта, кылмыш, жаза, Венна диаграммасы, синквейн, кластер.*

В этой статье рассмотрено, как можно использовать интерактивные методы для изучения права.

Ключевые слова: *дидактика, методика, доминанта, преступление, наказание, диаграмма Венна, синквейн, кластер.*

This article discusses how you can use interactive methods to learn law.

Key words: *didactics, methodology, dominant, crime, punishment, Venn diagram, sinquan, cluster.*

Алгач темада айтылып тургандай учурдагы дидактика – ал кандай, аны укукту окутууда кантип жана канчалык деңгээлде колдонсо болот, дегеле дидактика деген эмне? Себеби азыркы дидактикада окутуунун интерактивдик усулуна көп басым жасалууда. Интерактивдик усул деген эмне, аны укукту окутууга кантип ыңгайлаштырса болот, дегеле ошентүүгө болобу деген маселелерге көңүл бурабыз. Интерактивдик усулдун максаттары, методдору кандай жана бул усулду укукту окутууда канчалык пайыздык деңгээлде колдоно алабыз.

Дидактика – бул окутуунун жалпы методдорун өзүнө камтыган педагогиканын бир бөлүмү.

Методика – окутуу, үйрөтүү ыкмаларынын жыйындысы.

Окутуунун интерактивдик усулу – бул диалогдун, өз ара тыгыз алаканын негизинде студенттерге билим берүүнүн натыйжалуу жолу. Маселени чечүүнүн жолдорун биргеликте издөө аркылуу студенттер бири-бири менен тыгыз байланышта боло алышат. Бул усул бардыгы бирөөнү, бирөө бардыгын үйрөткөн жагдайды шарттайт. Окутуу процессинин негизги максатын жана мазмунун сактоо менен бирге интерактивдик окутуу салттык окутуунун негизде-

ринде өз ара түшүнүшүү жана аракеттенишүү менен студенттерди диалогго келүүгө үйрөтөт.

Окутуунун интерактивдик усулун колдонуунун максаттары төмөнкүлөр:

1. Группада теңчилдиктин, бири биринин ой-пикирин сыйлоо, кызыгуу атмосферасын түзүү;

2. Группанын диалогдо иштөөсүнө көмөк көрсөтүү, анализ жүргүзүү, өз маалыматын так айта алганга, сынчыл ойлом жөндөмдүүлүгүн өстүрүүгө жана өз пикирин негиздей алууга көмөктөшүү;

3. Ар кандай даражадагы кырдаалды терең түшүнүү, учурдун көйгөйүн туура чечүү;

4. Ар кандай проблемаларды, окуяларды изилдөө, адамдардын кээ бир жүрүш-турушуна туура баа берүү;

5. Окутуунун заман талабына ылайык дайыма өзгөрүп турган жаңы технологияларын колдонуу.

Окутуунун үч усулу бар:

ПАССИВДҮҮ – студент окутуунун объектиси. Доминанта - окутуучу. Өзү окуйт, түшүндүрөт, демонстрациялайт (көргөзөт).

Активдүү – студент окутуунун субъектиси. Өз алдынча иштейт, тапшырмаларды чыгармачыл жолдор менен аткарат, проблемаларды чечет, сын көз караш менен ар кандай кырдаалдагы маселелерди чечет.

Интерактивдик-доминанта жок. Өз ара тыгыз байланыштын негизинде окуу процессине бардыгы катышат. Ролдук оюндарды колдонуу менен турмуштук мисалдарды моделдештирүү, түзүлгөн кырдаалга анализ берүү менен проблеманы чогуу чечет.

Интерактивдик усулдун психофизиологиялык негиздери төмөндөгүчө:

1. Студент окуганда, берилген маалыматтын 10% эске сактайт.

2. Студент уккан маалыматтын 20% эске сактайт.

3. Студент көргөн маалыматтын 30% эске сактайт.

4. Студент уккан, көргөн маалыматтын 50% эске сактайт.

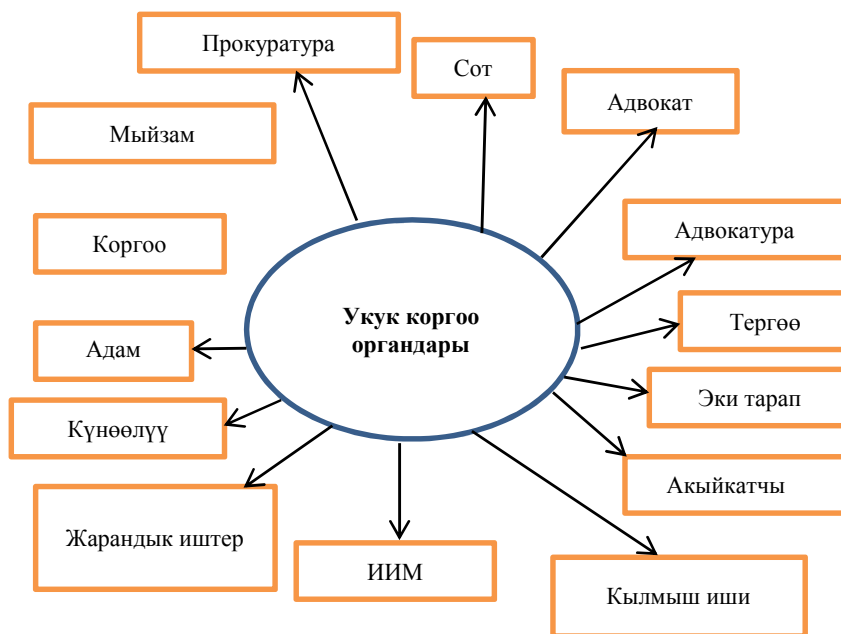
5. Студент өз колу менен жасаса, маалыматтын 90% эске сактайт.

Интерактивдик усулдарды көбүнесе тил, адабият, тарых сабактарында гана колдонууга мүмкүн, ал эми укуктук илимдерди окутууда ал негизсиз - деген ойду көпчүлүк жогорку окуу жайларынын окутуучулары айтып келишти, себеби укукта бардык мыйзамдар так беренелерде көрсөтүлгөн, аны оңго да солго да көркөмдөп өзгөртүүгө болбойт деген ойду карманышкан. Бирок, практика көрсөткөндөй, бул усулдарды укуктун ар кандай тармагын окутууда кеңири натыйжалуу колдонууга болору айкын болду. Айтылган сөз кур болбош үчүн интерактивдик усулдардан синквейн менен кластер методикалык ыкмаларын кылмыш-жаза укугу дисциплинасынын айрым темаларында колдонуу мисалдарын келтир-

сек. Алгач синквейн боюнча маалымат берели. Синквейн – бул студенттин өз алдынча чыгармачыл ой жүгүртүүсүн өстүрүүгө көмөктөшкөн, сөз байлыгын өстүргөн жана өзү окуган маалыматтын маңызын кыскача жана түшүнүктүү кылып көрсөтүп жана айтып берүүсү. Талкууланып жаткан теманын эң негизги оюн туура жана ошону кыскача мүнөздөп бере алуусу.

Синквейн беш саптан куралат. Биринчи сабында бир сөз менен талкууланып жаткан тема берилет, экинчи сабында ошол берилген теманы сыпаттап көрсөткөн эки сөз, үчүнчү сабында теманы ачып көрсөткөн кыймыл-аракеттер, ал эми төртүнчү сапта темага байланышкан жана аны ачып бере алган төрт саптан куралган фраза. Бешинчи сапта теманын маңызын өзүнө камтыган синоним-сөз.

Мисалы, “Кылмыштын жалпы түшүнүгү жана анын белгилери” деген теманы окутууда сабактын структурасынын үчүнчү этабында студенттерге ушул темага синквейн түзүү сунушталат.

1. Кылмыш 2. Күнөөлүү, олуттуу 3. Зыян келтирет, жазаланат, баа бере алат 4. Жосун Синквейнди түзүүнүн экинчи этабында окутуучу БАА БЕРЕ АЛАТ деген сөзгө рефлексия көрсөтсө болот. **Рефлексия** – жаңы маалыматты мурдагы билим менен айкалыштыруу, кылмыш жасаган адамдын акыл-эси соо болсо гана ал кылмыш жоопкерчилигине тартылат, акыл-эси соо эместикти далилдөөдө биологиялык жана юридикалык эки критерийге таянабыз деген жаңы маалыматты кошуп кетүүгө болот. Ал эми “Кылмыш-жаза жоопкерчилигинен бошотуу” жана “Жазадан бошотуу” деген темаларда укук коргоо органдарына кайсы органдар кирет жана бул түшүнүк дагы кандай сөздөрдү өзүнө камтыгандыгы жөнүндө КЛАСТЕР методикалык ыкмасында көрсөтүүгө болот. **Кластер** – окутулуп жаткан материал-

дын маңызын графика түрүндө көрсөтүү же көпчүлүк усулчулар атагандай кластерди “жүзүмдүн сабагы” деп атасак болот. Кластерди “идеялар талаасы” деп да аташат. Кластер чоң көлөмдөгү маалыматты өзүнө камтыйт. Бул усул тайпада же жекече иштөөгө сунушталат.

Бул усулда таза барактын ортосуна теманын маңызын берген негизги сөз жазылат. Ал эми бул сөздүн айланасына ушул темага байланышкан ойлорду, фактыларды, образдарды чагылдырган логикалык байланышы бар сөздөрдү же сүйлөмдөрдү жазуу.

Өзүбүздүн интуициябызга, элестетүүлөрүбүзгө таянып сөздөрдү жазууда тартынбоо керек. Ушуну менен бирге бул усулдун мааниси алынган билимди тутумдаштыруу.

Бул методикалык ыкмалар студенттердин өз алдынча ойлонуу жөндөмдүүлүгүн калыптандырат, өз алдынча жана биргелешип чечим кабыл алууга үйрөтөт. Берилген маалыматтардын эң негизги мазмунун тез айырмалоого, окутулуп жаткан чоң материалдын эң башкы оюн бөлүп чыгарууга үйрөтөт.

Адабияттар:

1. Сухомлинский В.А. “Мугалимге жүз насаат” которгон Д.Айтманбетов. - Ф.: “Мектеп”, 1987.
2. Макаренко А.С. Сочинения в 7ми томах. - М., 1957. Т.1. - С. 144.
3. Елканов С.Б. Профессиональное самовоспитание учителя: Кн. для учителя. - М.: “Просвещение”, 1986. - С. 55.
4. Окутуунун жаңы технологиялары. // ОШМУнун жарчысы. - Ош, 2003. - 37-б.
5. Словарь русского языка /под редакцией С.И. Ожегова. / М.: “Русский язык”, 1988.
6. Жолдошев Т.Т. Кыргыз Республикасынын кылмыш-жаза укугу. - Ош, 2012. - 139-бет.
7. Курманов К.Кыргыз Республикасынын Жазык укугу. Бишкек, 2005. - 247-бет.

Рецензент: к.пед.н., доцент Бабаева А.Д.
